

En liberal politik för ett starkare civilsamhälle



RAPPORT ANTAGEN AV LANDSMÖTET 2017

Förslag

1. Upprätta ett tydligt politiskt mål för en samhällsutveckling med tillväxt och utveckling av civilsamhällets organisationer inom välfärden. Det är den politiska viljan som har gett förutsättningarna för en sådan utveckling i alla de länder där civilsamhället har en stark ställning i välfärdstjänsterna.
2. Non-profitföretagens möjligheter att finansiera investeringar på välfärdsområdet bör förbättras, till exempel genom ett särskilt uppdrag till Almi att erbjuda lån anpassade för civilsamhällets förutsättningar.
3. Utvidga verksamheten med IOP (idéburet–offentligt partnerskap) där civilsamhällets aktörer och offentlig sektor samverkar kring gemensam verksamhet.
4. Det behövs en samlad översyn över hur skattesystemet påverkar den civila sektorns möjligheter att bli en starkare aktör inom välfärdsarbetet. En sådan översyn måste göras med insikt om den civila sektorns unika förutsättningar och utmaningar.
5. Inför skatteavdrag för gåvor för såväl privatpersoner som aktiebolag och andra juridiska personer till ideella aktörer inom välfärdsområdet i vid mening.
6. Gör LOV till huvudregeln och LOU till undantaget vid offentligt finansierad tjänsteproduktion med privata utförare, där detta är möjligt och relevant.
7. Regelverk och upphandlingar bör utformas så att det är möjligt för civilsamhällets aktörer att agera som leverantör. Det kan till exempel handla om att anpassa volymen på den upphandlade tjänsten så att det är meningsfullt för civilsamhällesaktörer att lägga anbud.
8. Öppna fler områden inom kommunal service för ideella aktörer, exempelvis fritidsverksamhet vid skolor, mattjänst och liknande serviceverksamhet.
9. Det offentliga stödet till civilsamhällets organisationer ska vara långsiktigt och bör ha tydliga ramar och mål, men inte styra i detalj. Barn och ungdomsverksamhet, samt verksamhet av, med och för grupper som annars har svårt att hävda sig bör vara prioriterat. Regelverk och kontrollen behöver skärpas så att extremistiska och våldsbejakande rörelser inte får stöd. Riktad verksamhet sker med fördel genom IOP-lösningar.
10. Idrottsrörelsen är en omistlig del av civilsamhället. Liberalerna vill främja en fri och självständig idrottsrörelse. Det offentliga stödet till idrotten bör innebära tydligt formulerade mål och en skarp uppföljning av målen, inte en mängd riktade stöd för olika i och för sig angelägna ändamål. Hinder för idrottens möjligheter till egenfinansiering bör identifieras och undanröjas.
11. Kunskapen om civilsamhällets roll, utveckling och uppdrag bör öka, genom forskning och genom statistik. Staten bör skapa en strategi för forskning kring den civila sektorns förutsättningar och utvecklingsmöjligheter. Denna forskning kan med fördel drivas i en sammanhållen forskningsmiljö.
12. Det moderna civilsamhället finns i många olika former, såväl traditionella folkrörelser som nya i huvudsak nätbaserade initiativ. Denna utveckling ska bejakas. Vår liberala syn på civilsamhället inkluderar även det frivilligengagemang som bedrivs digitalt.
13. Stiftelselagen bör ses över för att undersöka om förändringar behöver göras, och i så fall vilka, för att avkastningen ska gå till att utveckla non-profitsektorn inom välfärdsområdet.

Civilsamhället är grunden – inte komplementet!

Civilsamhället är grunden för det samhälle vi lever i. Vi tar det kanske för givet, men välfärdssamhället skapades en gång av liberala företrädare för civilsamhället. Alltifrån prästen Anders Chydenius som för över 200 år sedan slogs för böndernas rätt att själva sälja sina varor på städernas marknader, fria från ständernas stadstullar, har liberaler i civilsamhället valt människans frihet och utveckling före både staten och kapitalet.

Det var liberaler inom kyrkor, nykterhetsrörelser och arbetarrörelse, på folkskolor och i akademin, på landet och i staden som var med och skapade det välfärdssamhälle vi i dag tar för självklart. Ofta skedde det i konflikt med den statsmakt som med repressiva medel ville behålla status quo, med givna fördelar för vissa människor eller grupper. Ibland i konflikt med en kortsiktig kapitalism som inte såg till välfärdens betydelse för individer, miljö och ett samhälle med tillväxt.

Men den förankring i civilsamhället som tidigare var given inom svensk socialliberalism är inte längre lika självklar. Ändå är civilsamhället den naturliga katalysatorn för svensk liberalism. Det är individer, tillsammans i olika formationer, som både är välfärdssamhällets möjliggörare och dess mål.

Under 1900-talet ändrades fokus för välfärdsarbetet. Funktioner som tidigare låg på civilsamhället gjordes till en del av den offentliga sektorn. Ända fram till skiftet 1980/1990-tal växte den offentliga sektorns andel av ekonomin. Men därefter har den legat stabilt. Även om behoven av mer välfärd ökar, liksom förutsättningarna att uppfylla dessa, kan inte den offentliga sektorn växa mer. Till dels beror det på ekonomiska förutsättningar, till dels på andra slag av resursknapphet. Det har gett ny näring åt frågan om civilsamhällets plats i Sverige.

En vanlig uppfattning är att civilsamhället¹ är ett komplement till den offentliga sektorn. Politiskt kan det beskrivas som att den offentliga sektorn är grunden, den privata sektorn en nödvändig medspelare och den civila sektorn ett komplement. Liberalerna har en annan syn. Grunden för välfärdssamhället är civilsamhället. Det är de av individer skapade gemenskaperna som lägger grunden för såväl privat som offentlig sektor. Den offentliga sektorns välfärdstjänster kompletterar civilsamhället inom av medborgarna beslutade ramar.

När vi talar om civilsamhället har vi ett brett synsätt. Sverige är ett föreningsland med en mångfald av idéburna organisationer, allt från lokala intresseföreningar till nationella förbund. Men civilsamhället är mycket större än så. Det moderna civilsamhället finns i många olika former, såväl traditionella folkrörelser som nya i huvudsak nätbaserade initiativ. Denna utveckling ska bejakas. Vår liberala syn på civilsamhället inkluderar även det frivilligengagemang som bedrivs digitalt.

Sveriges unika historia med ett land som genomsyrats av folkrörelseengagemang, lägger en god grund för fortsatt välfärdsutveckling. Men genom de senaste årens snabba framväxt av nya mötesplatser, främst karakteriserade av olika former av social media, måste denna bild revideras och kompletteras.

Denna nätverksskultur har flera former. Sociala media är mötesplatser i sig. Men de är också grunden för nya former av engagemang, ideella, företagsmässiga eller i gråzonen mellan de två. Några exempel:

- En ny lånekultur håller på att växa fram. Människor går samman för att låna av varandra istället för att köpa allt själva. Det kan röra allt från kläder till bilpooler.

¹ Terminologin kring civilsamhället är vid. Den civila sektorn, idéburna sektorn, ideella sektorn kompletteras med NGO (Non-Governmental Organization), socialt företagande, icke-vinstdrivande verksamhet och så vidare. Här använder vi främst termerna civilsamhälle och civila sektorn.

- Finansieringshjälp, crowdfunding, skapar nya förutsättningar både för företagande och för ideella insatser.
- Volontäroengagemang kan snabbt skapas och kanaliseras genom olika sociala medier. Flyktingsituationen under 2015 visar hur snabbt det kan gå, och hur många människor som kan bli engagerade.

Det är uppenbart att staten inte varit lika snabbfotad som verkligheten när det gäller den civila sektorns framväxt på internet. Fortfarande finns exempelvis en stor oklarhet om vilka skatteregler som gäller för transaktioner via de nya finansieringsformerna. Frågan hur den offentliga sektorn ska hantera dessa nya organisationsformer utan vare sig formella styrelser, utan geografisk härkomst och utan formella medlemmar, är lika oklart.

Det finns dock inget som pekar mot att engagemanget på internet skulle minska i framtiden. Snarare finns enorma utvecklingspotentialer. Den demografiska utvecklingen exempelvis, med en ökad ensamhet hos en åldrande befolkning, ställer nya krav som inte kan kanaliseras genom den offentliga sektorn.

För oss liberaler är de politiska partierna alltid en del av civilsamhället, aldrig en del av den offentliga sektorn. En politisk beslutsfattare är i sitt uppdrag alltid en företrädare för sina uppdragsgivare, de enskilda människorna.

De politiska partierna måste åter bli företrädare för medborgarna och civilsamhället in i den offentliga sektorn. I dag är såväl partier som politiker alldeles för ofta att betrakta i huvudsak som organisationsföreträdare inom offentlig sektor, i motpartsförhållande till civilsamhället. Välfärdsstaten, såsom vi känner den i dag, riskerar att erodera allt snabbare. Saknas då ett välfärdssamhälle som omger välfärdsstaten, ett välfärdssamhälle som är starkare än den stat som har sitt ursprung i denna civila konstruktion, ökar också risken för en negativ demokratisk utveckling.

Det finns en risk att civilsamhället enbart definieras av historiska parametrar. Det är lätt de traditionella folkrörelserna – föreningar, organisationer, stiftelser och andra – som blir representanterna för civilsamhället. Vi ser i dag helt andra konstellationer på civilsamhällets område. Civilsamhället på nätet är i dag en världsvid företeelse där globalisering och lokala nätverk, såsom aktionsgrupper för enskilda frågor som trafikproblem vid skolor, existerar parallellt.

Vår vision är ett starkare, mer oberoende och mer livskraftigt civilsamhälle. Den civila sektorn i form av små och stora föreningar, stiftelser, kooperativ och andra former för samhällsarbete på idéburen grund kan ha en mycket större roll i att tillhandahålla de välfärdstjänster som vi alla är med och bekostar gemensamt – om den ges de rätta förutsättningarna.

Vad gäller det traditionella offentliga uppdraget med leverans av välfärdstjänster, visar internationella jämförelser att Sverige har en mycket litet andel av välfärdstjänsterna som utförs av civilsamhällets aktörer. Medan andelen i Sverige ligger på cirka tre procent (mätt i antal sysselsatta), har våra nordiska grannländer åtta procent (Norge), respektive fjorton procent (Danmark) av välfärdstjänsterna utförda av civilsamhället. Mycket talar för att denna andel för Sveriges räkning kan mångdubblas, om den politiska viljan finns.

Därför behövs ett tydligt politiskt mål om att möjliggöra tillväxt och utveckling av civilsamhällets produktion av välfärdstjänster. Det är inte nödvändigt och inte heller önskvärt att sätta upp ett konkret mål för hur stor civilsamhällets produktion ska vara, men mycket talar för att den kan öka kraftigt jämfört med i dag.

Det finns ingen motsättning mellan den civila sektorn och den offentliga sektorns uppdrag. Sverige har under 1900-talet kunnat växa tack vare en tillväxt både av den offentliga sektorn som den civila sektorn.

Samtidigt som den civila sektorn har en stor potential för att bedriva välfärdstjänster finns det dock en risk för att politiker och tjänstemän ser civilsamhället som en avstjäpningsplats för de offentliga uppdrag som inte längre får plats i de offentliga aktörernas budget. En sådan utveckling måste med skärpa motarbetas.

När regeringen Reinfeldt I inledde sitt arbete för samverkan med civilsamhällets aktörer inom det sociala området var det ett skifte inom svensk politik. Företrädare för den offentliga sektorn talade om samverkan mellan likvärdiga aktörer, i stället för samarbete med den offentliga sektorn som stöd. Tyvärr har det detta arbete inte fått tillräckligt genomslag i form av en konkret förändring i synen på civilsamhällets form och funktion, eller den offentliga sektorns kompletterande roll.

Ett liberalt anslag för civilsamhällets framtida plats i svensk samhällsutveckling vilar på insikten om den självklara självständighet som civilsamhällets aktörer kräver och behöver. Målet för det liberala arbetet med civilsamhällespolitiken är att relationen mellan civilsamhället och den offentliga sektorn, respektive civilsamhället och den privata sektorn, måste handla om samverkan mellan olika och jämlika parter.

Det samarbete som idag sker har alldeles för ofta karaktären av ett patron–klientförhållande, med den offentliga sektorn som den styrande patronen och civilsamhällets aktörer som de styrda klienterna. Detta mönster måste brytas, till exempel genom en utvidgad tillämpning av modellen med IOP (idéburet–offentligt partnerskap) där civilsamhällets aktörer och offentlig sektor samverkar kring gemensam verksamhet.

För att stärka civilsamhällets oberoende gentemot den offentliga makten behöver frågor om den civila sektorns finansiering uppmärksammas. Det handlar om kapitalförsörjning, intäktskällor, skattevillkor och villkor för offentligt stöd. Den liberala politiken syftar till att skapa en stabil grund för ett självständigt civilsamhälle som inte är ensidigt beroende av offentliga medel för att överleva.

Civilsamhällets tillgång till investeringskapital bör förbättras, bland annat vad gäller icke vinstutdelande företags möjligheter att finansiera investeringar på välfärdsområdet. Ett särskilt uppdrag bör ges till Almi att erbjuda lån anpassade för civilsamhällets förutsättningar.

Det tidigare skatteavdraget för gåvor till ideella organisationer bör återinföras och breddas väsentligt. Liberalerna anser att såväl privatpersoner som aktiebolag och andra juridiska personer bör ha rätt till skatteavdrag för gåvor till ideella aktörer inom välfärdsområdet i vid mening. Det behövs även en samlad översyn över hur skattesystemet påverkar den civila sektorns möjligheter att bli en starkare aktör inom välfärdsarbetet. En sådan översyn måste göras med insikt om den civila sektorns unika förutsättningar och utmaningar.

Även associationslagstiftningen behöver ses över för att ta bort de hinder som kan finnas för att möjliggöra ett växande civilsamhälle. Till exempel bör stiftelselagen ses över för att undersöka om förändringar behöver göras, och i så fall vilka, för att avkastningen ska gå till att utveckla non-profit-sektorn inom välfärdsområdet.

Den offentliga sektorns ekonomiska relationer med civilsamhället sker i dag huvudsakligen i form av bidragsgivning. Bidrag är till sin natur enkelriktade och vidmakthåller ofta en ojämlig maktrelation där den civila sektorns organisationer hamnar i underläge. Risken för att det ekonomiska beroendet leder till överdriven följsamhet mot rådande politiska konjunkturen finns alltid där. Då sätts lojaliteten med den offentliga makten före uppdraget från medlemmarna.

Offentlig bidragsgivning behövs också i framtiden, men det är viktigt att se i vilka lägen den kan ersättas av andra samarbetsformer som skapar mer jämlika maktrelationer. Den tidigare nämnda IOP-modellen är en sådan samarbetsform.

Det är också viktigt att se civilsamhället som en viktig producent av välfärdstjänster, både lokalt och nationellt. Idrottsklubben som erbjuder ungdomsverksamhet, frivilligarbetarföreningen som hjälper till att bryta äldres ensamhet, byalaget som bidrar till att välkomna nyanlända och hjälpa dem att bygga upp vardagen i sitt nya hemland – allt detta är exempel på välfärdsproduktion som i många fall hade varit omöjligt för det offentliga att åstadkomma.

Detta behöver synliggöras, och potentialen för civilsamhället att också svara för andra former av välfärdsproduktion behöver tas tillvara. På det lokala planet kan det till exempel handla om fritidsverksamhet vid skolor, mattjänst och liknande serviceverksamhet. Välfärdssamhället är alltid större än välfärdsstaten.

Regelverk och upphandlingar bör utformas så att det är möjligt för civilsamhällets aktörer att agera som leverantör. Det kan till exempel handla om att anpassa volymen på den upphandlade

tjänsten så att det är meningsfullt för civilsamhällesaktörer att lägga anbud. Vid offentligt finansierad tjänsteproduktion bör LOV göras till huvudregeln och LOU till undantaget, där detta är möjligt och relevant.

Det generella organisationsstödet från det allmänna till den civila sektorns aktörer ska vara långsiktigt och bör ha tydliga ramar och mål, men inte styra i detalj. I den mån det allmänna vill ge riktad finansiering till viss verksamhet sker detta med fördel genom IOP-lösningar. Barn och ungdomsverksamhet, samt verksamhet av, med och för grupper som annars har svårt att hävda sig, bör vara prioriterad. Regelverk och kontrollen behöver skärpas så att extremistiska och våldsbejakande rörelser inte får stöd.

Idrotten är Sveriges största folkrörelse, och på många orter är det lokala idrottslivet centralpunkter för det lokala civilsamhället. Liberalerna vill främja en fri och självständig idrottsrörelse genom att det offentliga stödet till idrotten bör innebära tydligt formulerade mål och en skarp uppföljning av målen, inte en mängd riktade stöd för olika i och för sig angelägna ändamål. Hinder för idrottens möjligheter till egenfinansiering bör identifieras och undanröjas. Sponsring och gåvor ska underlättas.

Forskningen om civilsamhället är en viktig del av kunskapsutvecklingen inom många akademiska discipliner. Det finns ett behov av ökad kunskap om den civila sektorn och dess betydelse såväl samhälleligt som ekonomiskt. Kunskapen om civilsamhällets roll, utveckling och uppdrag bör öka, genom forskning och genom statistik. Staten bör skapa en strategi för forskning kring den civila sektorns förutsättningar och utvecklingsmöjligheter. Denna forskning kan med fördel drivas i en sammanhållen forskningsmiljö.



www.liberalerna.se

info@liberalerna.se

[@liberalerna.se](https://www.facebook.com/liberalerna.se)

Presstjänsten: 070-854 90 20 (ej SMS)